

Φισκάρδο Κεφαλονιάς. Παραμονή Θεοφανείων του 1999 (φωτό: ν.σ.ζ.)

Στο «Ταξίδι στα Κύθηρα» του Θοδ. Αγγελόπουλου, υπάρχει μια κατανοκτική σκηνή όπου κάτω από έναν νεφελώδη ουρανό, στο ερημωμένο χωριό συναντιούνται δυο αντίπαλοι του εμφυλίου.

Γέροντες, πια, από την παρέλευση δεκαετιών, συναντιούνται και στέκονται αντίκρυ. Μοναδικές ανθρώπινες παρουσίες, μεσ' στον χειμώνα, σε έναν τόπο άδειο. Σπαραξικάρδιες μορφές.

Ο Διον. Παπαγιαννόπουλος ερμηνεύει τον, πρώην, εκπρόσωπο του Εθνικού στρατού και ο Μαν. Κατράκης τον, κάποτε, πολεμιστή του Δημοκρατικού.

Πλησιάζει ο ένας τον άλλον και ο Παπαγιαννόπουλος αφού προσφέρει ένα τσιγάρο, αρχίζει να μονολογεί, στην αμίλητη βιβλική μορφή που στέκει αντίκρυ του:

*«Μας βάλανε και πολεμήσαμε.
Βγάλαμε τα μάτια μας.
Εσύ απ' εδώ εγώ από την άλλη, μεριά.
Χάσαμε κι οι δυο.
Ο άνθρωπος με τον άνθρωπο, ο λύκος με τον λύκο.
Τίποτα δεν απόμεινε από δω πέρα»*

Και παίρνοντας τον φορτωμένο με τα υπάρχοντά του, γάιδαρο, ανάμεσα τους και μια λευκή τηλεόραση, απομακρύνεται από το πλάνο τραγουδώντας χαζούς στίχους για το πυροβολικό.

Ο Κατράκης παρακολουθεί.

Η ταινία έκανε πρεμιέρα την 21η Απριλίου του '84. Οκτώ μέρες νωρίτερα είχε εγκαταλείψει τα εγκόσμια ο Παπαγιαννόπουλος. Πέντε μήνες αργότερα θα ακολουθούσε και ο Κατράκης. Τουλάχιστον είχαν προλάβει να μας κάνουν ένα μνημόσυνο της σύγχρονης ρωμιοσύνης.

Των θανάτων αυτών είχε προηγηθεί, κατά τρία χρόνια, εκείνος του Δημήτρη Χατζή. Αλλά πέντε χρόνια νωρίτερα, είχε κυκλοφορήσει το «διπλό βιβλίο». Κι' εκεί, στο «Ξυλάδικο του Βόλου», βάζει τον ήρωά του να καταλήγει μετά από μια σπαραχτική αφήγηση για τις γυναίκες της Ελλάδας:

«Γιατί ρομείο Κώστα, θα το μάθεις κάποτε, δεν είναι τόπος, δεν είναι κόσμος, εργοστάσια, ξυλάδικα, τίμιες δουλειές, που θες εσύ – είναι καημός μονάχα..»

Είναι κι αυτή η προσμονή, η ελπίδα που αχνοφαινόταν. Την έχει περιγράψει ο Μαρ. Χάκκας για το δικό του ήρωα στο «Σπάσιμο» από τον «Τυφεκιοφόρο του εχθρού»:

«Εκλογές. Ίσως οι πόρτες ν' ανοίγανε πια και ο καθένας να πήγαινε σπίτι του με την καρδιά του ατόφια.»

Θα κλείσει το μικρό τούτο σημείωμα, παραμονή μιας κρίσιμης, πολύ κρίσιμης μέρας, με ένα απόσπασμα από την «Χαμένη άνοιξη» του Στρ. Τσίρκα, που μας έρχεται από το '76, όπου μιλά για το άκακο και την ηρεμία των κατοίκων αυτού του τόπου και βάζει το ερώτημα:

«...αυτό θα αλλάξει; Πρέπει πρώτα να αλλάξει το περιβάλλον που τους έπλασε: το κλίμα και το φώς, η θάλασσα και τα βουνά, οι νερατζιές και τα πουριά, η ώχρα, το θυμάρι, όλα όσα ταίριαζαν τόσο σωστά στα μέτρα του ανθρώπου.»

Για όσους βλέπουν αλλαγές και δεν ξέρουν πώς να τις ερμηνεύσουν, δίνει μία ο Δημ. Χατζής, πάλι στο «διπλό βιβλίο» στην «Αναστασία των Μολάων»:

«Η φτώχεια που πέρασε τον είχε φοβίσει. Μουλωχτά, μονάχα μ' αυτήν λογαριαζότανε, μέσα του. Πήραμε σε λίγο την απάνω βόλτα, αγρίεψε αμέσως, αγριεύτηκε με το χρήμα που ερχόταν. Μισεί μονάχα... Μισεί και φοβάται. Αυτή είναι η ζωή του. Κι ανάπαψη δεν έχει καμιά.»

Παλιά εθνική οδός Αθηνών - Μπράλλου. Χειμώνας 2004. (φωτό: Φάν. Τσάκαλος)